

З книги: Максим Рильський. Твори у двадцяти томах. Том п'ятий. Поетичні
переклади //Наукова думка, Київ, 1984
FB2: , 04.07.2010, version 1.0
UUID: OoFBTools-2010-7-4-22-59-39-260
PDF: fb2pdf-j.20180924, 29.02.2024

Петро Єршов

Горбокони́к

Содержание

#1	0004
Частина перша0005
Частина друга0033
Частина третя0068

**Петро Єршов
Горбокони́к**

Перекладач: М.Рильський

Джерело: З книги: Максим Рильський.
Твори у двадцяти томах. Том п'ятий. Поетичні
переклади. К.:Наукова думка, 1984

Вперше цей твір було опубліковано на
<http://www.ukrlib.com>

Частина перша

«Починається казка казатися»

За горами, за лісами,
За широкими морями,
Проти неба на землі
Жив дідусь в однім селі.
У старенького три сини:
Старший — з розумом хлопчина,
Середульший — сяк-такий,
А найменший — геть дурний.

Хлопці сіяли пшеницю
Та й возили у столицю:
Бач, столиця та була
Недалеко від села.

Там пшеницю продавали,

Гроші добре рахували
І, набивши гаманця,
Повертались до отця.

От чи скоро, чи не скоро
Приключилося їм горе:
Хтось у поле став ходитъ
І пшеницю толочитъ.
Про таку лиху пригону
Ще ніхто не чув ізроду;
Стали думать і гадать,
Як би злодія впіймать.
Та й надумали ходити
Уночі той лан глядіти,
Щоб його оборонитъ,
Лиходійника зловитъ

Почало ж ото смеркатись,
Старший брат почав збиратись,
Він сокиру й вила взяв
Та й у поле почвалав.
Непогожа ніч настала;
Боясть парубка напала,
І сховався молодець
У кошару до овець.
Встало сонце із-за хмари,
Вийшов тихо він з кошари,
Із криниці вид умив

Та й постукавсь до братів:
«Гей, прокиньтеся, тетері,
Відчиніть скоріше двері!
На дощі я весь промок
Аж до самих до кісток».
Хлопці двері відчинили,
Брата старшого впустили
Та й питаються його,
Чи не бачив він чого.
Старший брат перехрестився,
На всі боки поклонився,
Кашлянув і проказав:
«Цілу нічку я не спав;
А було ж мені, на лихо,
І не тепло, і не тихо:
Як звірюка, вітер вив,
Дощ холодний ливма лив,
Ох, намучивсь я доволі!..
Ну, та все гаразд у полі».
Похвалив його отець:
«Ну, Данило, молодець!
Послужив ти службу щирю.
Тобто, мовить до приміру,
Не ловив у полі гав,—
Лан як треба доглядав».

Почало ізнов смеркатись;
Середульший став збиратись,

Він сокиру й вила взяв
Та й у поле почвалав.
Ніч холодна як настала,—
Туга парубка напала,
Зуб на зуб не попада;
Він навтьоки, бо біда!
«Лучче ніч повартувати
У сусідки біля хати!»
Непереливки було!..
Тільки ж сонечко зійшло,
Він братів почав будити:
«Гей, сплюхи, а відчиніте!
Був мороз вночі страшний,—
Ледь зостався я живий!»
Хлопці двері відчинили,
Середульшого впустили
Та й питаються його,
Чи не бачив він чого.
Він тоді перехрестився,
На всі боки поклонився
І крізь зуби проказав:
«Цілу нічку я не спав,—
А заснути міг навіки,
Бо мороз був превеликий,
До костей мене дойняв;
Ніч до ранку я дрижав;
Проклинав нещасну долю...
Ну, та все гаразд у полі».

І йому сказав отець:
«Ти, Гаврило, молодець!»

Стало втретє знов смеркатися»,
Час найменшому збиратись;
А найменший не спішить,
На печі собі сидить
Та й реве з усїї сили.
«Чорні очі, личко біле!..»
Стали браття дорікать,
В поле дурня виганять,—
Та хоч як вони кричали,
Тільки голос утеряли:
Що йому до тих розмов!
Ну, тут батько підійшов,
Каже: «Синку мій коханий,
Ти піди в дозор, Іване.
Я обнов тобі куплю,
Дам і кваші, й киселю».

Тут Іван злізає з печі,
Кобеняк бере на плечі,
Хліб за пазуху кладе,
Вартувати лан іде.

Ніч настала; місяць сходить,
Поле все Іван обходить,
На всі боки погляда

І під кущиком сіда:
Зорі лічить, мов читає,
Та окраєць уминає.
Враз опівніч кінь заржав...
Вартовий швиденько встав,
Подививсь під рукавицю —
І побачив кобилицю.
Наче сніг була вона —
Чистобіла та ясна,
Грива хвилями спадала,
Щирим золотом сіяла...
«Еге-ге! так он який
Наш злодюжка!.. Ну, постій!
Жартувати я не вмію,
Сяду враз тобі на шию!
Подиви, яка прудка!»
Скинув він кобеняка,
До кобили підбігає,
За хвоста її хапає
Та й сідає на хребет —
Тільки задом наперед.
Стрепенулася кобила
Ще й очима засвітила,
Шию лебедем звила
І зірвалася як стріла.
В'ється змієм над полями,
Висне птахом над ровами,
Мчитьсья скоком вище гір,

Лине чвалом через бір.
Хоче скинути Івана,
Щоб не став він їй за пана.
Та в Івана славний хист —
Цупко держить він за хвіст.

Натомилася кобила
І отак заговорила:
«На мені ти вмів сидіть,
Будеш мною володіть.
Дай лиш місце для спокою.
Та ходи як слід за мною,
Та щодня мене гляди,
В поле чистее води,
Випускай гуляти в полі
На роздоллі ще й на волі.
Через три дні я заржу,
Коней двійко породжу —
Гриванів, яких донині
Не стрічалось людині;
Ще й конятко-малюка,
Чверть аршина без вершка
На хребті з двома горбами
Ще й з предовгими ушами.
Більших двох, як хоч, продай,
Горбанька ж не віддавай
Ні за яхонт, ні за гроші,
Ні за царській розкоші.

В ясен день, у тьмі нічній
Він товариш буде твій:
У мороз тебе зогріє,
Влітку холодом обвіє;
В голод хлібом покріпить,
В спеку медом освіжить.
А мене, як час настане,
Знов гулять пусти, Іване!»

«Добре!» — думає Іван
І в пастуший балаган
Кобилицю заганяє,
Двері щільно затуляє,—
Скоро ж сонечко зійшло,
Повертається в село
Ще й співає як уміє:
«Ой, у полі вітер віє!..»

От на ганок він ступив,
Клямку бистро ухопив,
Двері торгає щосили,
Що аж стіни затремтіли,
І кричить на весь базар,
Ніби стався там пожегар.
Тут брати попрокідались,
Дуже сильно полякались,
Закричали: «Хто такий?»
«Це ж бо я, Іван дурний!»

Хлопці двері відчинили,
В хату дурника впустили
І взялися дорікати,
Як він смів їх так лякати!
А Іван наш не зважає,
В постолах, у малахаї
На широку лізе піч
І таку заводить річ
Про нічну свою пригоду,
На утіху всьому роду:
«Цілу нічку я не спав,
Зорі в небі рахував,
А до місяця й байдуже,—
Заклопотаний був дуже.
Зирк — аж бачу сатану
На пшеничному лану;
Пика — зовсім як котяча,
Очі — вогники неначе!
От зачав той чорт скакати,
Колоски хвостом збивати!
Жартувати ж я не вмію,
Як плигну йому на шию!
Він носив мене, носив,
Мало в'язів не скрутив,
Ну, та сам я, брат, з усами, —
Цупко стис його ногами.
Довго, довго він брикав
І нарешті проказав:

«Відпусти мене, благаю!
Цілий рік я обіщаю
Не виходити на лан,
Не тривожити селян!..»
Ну, я й випустив чортяку,
Що аж трясся з переляку...»
Мову тут Іван урвав,
Позіхнув та й задрімав.
Тут брати, хоч і гнівилась,
Од сміху аж покотились:
«От яку нам дивину
Дурень вигадав! Ну-ну!»
Сам старий не міг стриматись,
Щоб до сліз не посміятись,
Хоч старим воно вже й гріх
У такий вдаватись сміх.

Скільки часу проминає,
Хай цікавий не питає,
Бо про це нічого вам
Я б не міг сказати сам.
Та і що ж то нам за діло,
Рік чи два там пролетіло,—
Вже ж ми їх не доженем!..
Далі казку поведем.

Якось наш Данило в свято
Випив трохи забагато,

Що аж став в очах туман,
Та й заліз у балаган.
Що ж побачив він? — Красивих
Коней двох золотогривих
Ще й конятко-малюка,
Чверть аршина без вершка,
На хребті з двома горбами,
З аршиновими ушами.
«Ге! Тепер-то я дізнав,
Чом тут дурень ночував! —
Каже сам собі Данило.—
Хай же знає й брат Гаврило!»
До Гаврила він біжить
І говорить, аж тремтить:
«Глянь-но лиш, яких красивих
Коней двох золотогривих
Дурень наш собі дістав:
Про таких ти й не чував!»
І Данило та Гаврило
В балаган отой щосили
Мчаться босі по траві,
По тернах і кропиві.

Тричі обертом пішовши,
Очі добре наколовши,
З синяками на лобах
Стали хлопці у дверях.

Коні ржали і хропіли,
Очі полум'ям горіли;
По широкому хвості
Грали хвилі золоті,
Копити ж сяли разом
І сапфіром, і алмазом.
Глянеш — серце затремтить!
Лиш царю б на них сидіть!

Так на них брати дивились
Що аж очі потомились.
«Де ж то він таких дістав?»
(Брат Гаврилові сказав).
«Та давно вже річ ведеться.
Що лиш дурням скарб дається, —
Ти ж, хоч би і лоб розбив,
Не найдеш і двох рублів.
Слухай! Коней цих візьмімо
І в неділю відведемо
До столиці на базар;
Візьмем грошики з бояр, —
А з грошима, сам ти знаєш,
І поп'єш, і погуляєш.
Перша в світі річ — гаман!
Ну, а дурень той, Іван,
Не спроможеться вгадати,
Де гостюють коненята;
Хай шука по всіх кутках!

Ну, друже, — по руках!»
Браття словом заручились,
Обнялись, перехрестились
Та й вернулись до села, —
А розмова в них ішла
Все про коней, про чарчинку
Та про дивну ту звіринку.

Час минає, час летить,
День за днем іде-біжить,
І в суботу, як годиться,
Їдуть браття до столиці,
Щоб товар там свій продать.
А до того ж розпитать:
Чи до міста кораблями
Не навезли німці краму,
Чи не рушив цар Салтан
Воювати християн.
От іконам помолились,
Батьку сивому вклонились
Та й майнули крадькома
З тими кіньми із двома.

Вечір з ніччю зустрічався.
На нічліг Іван зібрався;
Хліба кусень жуєчи,
Довгу пісню ведучи,
В поле він іде широке,

Підпираючися в боки,
І поважно, ніби пан,
Увіходить в балаган.

Там нічого не змінилось,
Тільки коні десь поділись;
Горбокони́к лиш до ніг
До Іванових прибіг,
Ляскав з радості ушами
Та притоптував ногами.
Як затужить тут Іван,
Спершися на балаган:
«Ой ви, коні бурі-сиві,
Добрі коні злотогриві!
Я ж поїв вас, доглядав!
Та який вас чорт украв?
А бодай йому, собаці,
Десь іздохнути в байраці!
А бодай би, вражий син,
Впав із мосту в воду він!
Ой ви, коні бурі-сиві,
Добрі коні злотогриві!»

Горбокони́к тут заржав:
«Не журися! — він сказав.—
При твоїй великій шкоді
Можу стати я в пригоді.
Коні взяв не сатана —

Це братів твоїх вина.
Та про що дарма молоти!
Треба братись до роботи!
Ти на мене лиш сідай,
Та держися добре, знай!
Хоч малий собі я вдався,
А й з великими б зрівнявся:
Як зірвуся, як майну,
То й чортяку дожену!»

Коник спину підставляє,
Наш Іван мерцій сідає
На конятко-малюка,
Взяв за уші ще й гука:
«Гей, лети, щоб я незчуся!»
Горбоконики іздригнувся,
Стрепенувся, захропів
І стрілою полетів;
Тільки чорними клубками
Вихор вився під ногами.
І за декілька хвилин
Наздогнав злодій він.

Хлопці дивом здивувались,
Непомалу налякались.
А Іванко їм кричить:
«Сором, братці, так чинить!
За Івана ви мудріші,

Та Іван за вас чесніший:
Коней він у вас не крав!»
Старший брат тоді сказав:
«Дорогий ти наш Іване,
Звісно, діло це погане!
Та до розуму візьми,
Що бідуєм тяжко ми.
Хоч пшениченьку і сієм,—
Ледве-ледве животієм.
А як часом неврожай,—
Притьмом тут хоч пропадай!
Цілу нічку я й Гаврило
Проміж себе говорили:
Як би горю допомогти?
Щастя-доленьку знайти?
От ми думали-гадали
Та й по всьому зміркували:
Цих продати гриванів
Хоч за тисячу рублів.
А за те ти б мав обнову —
Пишну шапку малинову,
Ще й на рипах чобітки,
Що аж дзвонять підківки!
Знов же й те: наш батько милий
Працювати вже безсилий,
Ну, а якось треба жити!..
Чи ж тобі не розуміть!»
«Ну, як так,— Іван мовляє, —

Ради іншої немає:
До купців коняг ведіть,
Тільки-но й мене візьміть!»
Стало тут братам сердито,—
Та взяли! Бо що ж робити?

Ніч холодна надійшла;
Небо хмара облягла;
От, щоб часом не зблудитись,
Ухвалили зупинитись.
Прив'язали до дубків
Горбанька та гриванів,
Добули з хлібцем торбину,
Добру випили чарчину —
І зайшла розмова в них
І про горе, і про сміх.

Враз Данило помічає —
Щось далеко ніби сяє.
До Гаврила він кивнув,
Лівим оком підморгнув
І, кахикнувши легенько,
Показав огонь тихенько;
Враз Данило догадав.
«Ех, і темно ж! — він сказав.—
Хоч би місяць на часину
Освітив оцю долину,—
Легше б нам! А так, брати,

Ми сліпі, мов ті кроти...
Та стривай... мені здається.
Що вогонь там ніби в'ється...
Там он, бачите?! Горить!..
От багаття б розпалить!
Ну, Івасику-братино,
Принеси-но нам жарину!
Я кресало з кремінцем
Загубив десь під кущем».
Сам же думає Данило:
«Щоб тебе там задавило!»
А Гаврило шепотить:
«Хто там знає, що горить!
Як розбійники там стали —
Згадуй лиш його як звали!»

А Івану не біда!
Він на коника сіда,
Б'є в круті боки ногами,
Підохочує руками,
Підійма страшенний крик...
Коник знявся — й миттю зник.
«З нами будь, господня сило! —
Закричав тоді Гаврило,
Хрестячись хрестом святим.—
Що за біс такий під ним?»

Огник світиться ясніше,

Горбаньок біжить скоріше,
До вогню добіг, стоїть.
Ніби вдень, усе блищить;
А тепла, проте, немає.
Дим угору не спливає.
Здивувався тут Іван.
«Що,— сказав він,— за шайтан?!
Ясно, хоч лови ти блохи,
А тепла нема нітрохи!
От так огник! Диво з див!»

Горбокони́к відповів:
«То лежить перо жар-птиці
Із чертогів цар-дівичі.
Та для щастя для свого
Не бери собі його,
Бо багато неспокою
Принесе воно з собою».
«Говори! — Іван бурчить.—
Сам я знаю, що робить!»
Та й підняв він ту пір'їну,
Загорнув її в шматину,
В шапку добре заховав
І вертається сказав.

До братів він під'їжджає
І таке їм повідає:
«То не огник там палав,—

Пень горілий дотлівав;
Довго з ним я морочився,
Та дарма лиш натомився;
Дмухав я на повен дух,
А триклятий пень — потух!»
Браття цілу ніч не спали
Та з Івана глузували.
А Іван під возом сів,
Цілу нічку прохропів.

Вранці коні запрягали,
У столицю приїжджали
І між кінських між рядів
Стали ждати покупців.

Був у тій столиці звичай:
Як не скаже городничий —
«Продавати й купувать» —
То нічим не торгувать.
Службу в церкві одслужили,—
Городничий посивілий
Вийжджає на коні,
Вколо — стражники ставні.
Поруч їде з ним глашатай
Довгоусий, бородатий;
В золоту сурму гуде,
До народу річ веде:
«Гей! Крамниці відмикайте

Та купуйте, продавайте!
А сторожа хай стоїть,
Хай пильнує і зорить,
Щоб не сталося содому,
Ані тиску, ні погрому,
Щоб пройдисвіт не дурив
Добросердих покупців!..»
Тут купецтво виступає,
До людей кричить-гукає:
«Гей, панове, славний крам
Приготовано тут вам!
Ой шовки, ще й оксамити,
Ой же вибрать ще й купити!»
До крамниць народ біжить
Краму вибрати й купить,
А купці рублі складають
Та прикажчикам моргають.

От до кінського торжка
Іде варта городська.
Що за диво? Від народу
Ані виходу, ні входу;
Мов комахи ті кишать,
І сміються, і кричать.
Городничий здивувався,
Що народ так розгулявся,
І сторожі дав наказ:
«Путь мені прокласти враз!»

«Гей! Чортяки босоногі!
Геть з дороги! Геть з дороги!»
Вусані кричать на страх
З нагаями у руках.
Весь народ заворушився,
Зняв шапки і розступився.

На конячому торжку
Пара коней у рядку —
Очі полум'ям палають,
Гриви золотом сіяють,
По широкому хвості
Грають хвилі золоті...
Городничий посивілий
Тільки охнув що є сили:
«От на світі є дива!
Аж п'яніє голова!»
Весь загін тут уклонявся,
Мудрій мові дивувався.
А старий служака враз
Пресуворий дав наказ —
Коней тих не продавати,
Не шуміти, не кричати;
Та й поїхав до царя,
Краю того владаря,
Розказать про дивну пару
Серед кінського базару.

До палацу він іде,
Сто поклонів там кладе,
На коліна упадає
І цареві промовляє:
«Не вели мене карать,
Слово дай мені сказать!»
«Говорити закортіло?
Говори, та тільки діло!»
«Як умію, розкажу:
Городничим я служу;
Щиро й вірно я справляю
Службу цю...» —
«Та знаю, знаю!»
«От, на кінському торжку
Бачу я юрбу людську.
Під'їжджаю — тьма народу!
Ані виходу, ні входу.
Тут загін я свій послав,
Щоб народ він розігнав.
Та і сталось, царю-пане!
Що ж за диво нечуване?
Між великих і малих
Двоє коней дорогих:
Очі полум'ям палають,
Гриви золотом сияють,
По широкому хвості
Грають хвилі золоті...
Копити ж сияють разом

І сапфіром, і алмазом!»

*Цар, як ті слова почув,
Аж на місці підстрибнув:
«Хочу я за всяку плату
Чудо те собі придбати.
Гей, карету!» І стоїть
У дворі карета вмить.
Цар умивсь, причепурився
Та й поїхав-покотився;
За царем — стрільців загін.*

*От прибув на ринок він.
Всі навколішки упали,
«Слава, слава!» — закричали.
Цар вклонився — і за мить
На землі уже стоїть...
Ока з коней він не зводить,
Так і сяк до них заходить,
Шепче лагідно до них,
Мов до діточок малих,
Усміхається ласкаво,
Гриву гладить кучеряву
І питається у всіх,
У великих і в малих:
«Гей! Сажіть мені, хлоп'ята,
А чиї це коненята?
Хто хазяїн?»*

Тут Іван
Руки в боки, ніби пан,
Поперед братів виходить
І поважну річ заводить:
«Пара це, сказать, моя,
Їм хазяїн, царю, я». —
«Їх купити я бажаю!
Продаєш ти?» — «Ні, міняю».
«Що ж тобі на вимін дати?» —
«Срібла шапок п'ять та п'ять».
«Тобто десять, люди кажуть».
Срібла цар сказав одважить
І до того повелів
Ще додати п'ять рублів.
Отака була щедрота!

До конюшні у ворота
Коней слуги повели.
Слуги в золоті були,
З дорогими-поясами,
Із шовковими бичами.
Та в дорозі, як на сміх,
Коні з ніг їх збили всіх,
Всі гнuzдечки обірвали,
Знов перед Іваном стали.

Із карети цар зійшов,
До Івана каже знов:

«Пара нашим не дається:
Певно, брате, доведеться
При дворі тобі служить.
Будеш в золоті ходить,
В шовк-оксамит одягатись,
У пивах-медах купатись.
Знай: конюшню всю мою
Я під власть тобі даю!
Царське слово в тім порука.
Що ж, ти згоден?» — «От так
штука!
Я в палаці буду жить,
Буду в золоті ходить,
В шовк-оксамит одягатись,
У пивах-медах купатись!
Коні всі свої, як є,
Цар під власть мені дає!
Я, виходить, із горо?да
Стану царський воевода!
Дивне діло! Що ж робить?
Буду я тобі служить,
Та гляди: мене не бити,
Без потреби не будити,
Бо втечу під сто чортів!»

Свиснув він на гриванів
Та й пішов поважно з ринку,
Заспівавши пісню дзвінко.

Як завів наш Іванець —
Бистрі коні у танець;
А Горбань його вухатий
Ну навприсядки стрибати,
Аж цокочуть копити?.

А Іванові брати
Гроші царські поховали,
В пояси позашивали,
Погуляли, попили
Та й додому потягли.
Вдома чесно поділились,
В день один вони женились,
Стали жити та поживати
Та Івана споминати.

А тепер ми їх лишімо,
Знову казку розпочнімо,
Щоб потішити мирян,—
Що накоїв наш Іван,
Живучи на службі царській,
При конюшні володарській;
Як він коней доглядав,
Як перо своє проспав,
Як то він зловив жар-птицю,
Як украв він цар-дівцю,
Як перстеника шукав,
Як на небі гостював,

Як добивсь у сонця-світа,
Щоб воно простило кита;
Як од лиха він одвів
Цілих тридцять кораблів;
Як в окропі не зварився,
Як він краснем ізробився...
Словом: річ ми поведем,
Як зробивсь Іван царем.

Частина друга

*«Скоро казка говориться,
Та не скоро діло робиться».*

*Починаємо ж тепер
Від Іванових химер,
І від сивка, і від бурка,
І од віщого коурка.
Кози в море побрели;
Гори лісом поросли;
Золот-кінь з узди зірвався,
Геть у небо він подався;
Під ногою ліс шумить;
Збоку хмара клекотить,
Розсипає блискавиці,
Громом сипле, мов гнівиться...
Це ще приказка, а там
Буде й казка зараз вам.
Ой на морі-окіяні
Та на острові Буяні
Між деревами — труна,
В ній — красуня чарівна;*

Соловей над нею свище;
У гаю реве вовчище...
Це ще приказка, та ось
І до казки вже дійшлось.

Тож ви бачили, миряни,
Православні християни,
Як наш славний молодець
Та потрапив у дворець;
При царській конюшні служить
І нітрохи він не тужить
Ні за батеньком старим,
Ні за братом тим і тим.
Та й нащо йому братове?
Носить одяг він шовковий,
Шиті золотом шапки
Ще й на рипах чобітки;
Їсть він тільки мед та сало,—
Кожне б жити так бажало!

Тільки ж тижднів через п'ять
Спальник став щось примічать...
А сказати вам — цей спальник
До Івана був начальник
Над конюшнями всіма,
Тож гнівивсь він не дарма;
От до вечора від рана
Він злоститься на Івана

І присягся — молодця
Якось вижити з двірця.
Задля того діла злого
Вдав німого він, глухого,
Ще й прикинувся сліпим
Перед ворогом своїм;
Сам же думав: «Постривай-но!
Будеш знати, невмивайло!»

Тижнів, може, через п'ять
Став той спальник примічатъ,
Що Іван весь день куняє,
Коників не доглядає;
А тим часом — кінь в коня
Наче лялечка щодня:
Пильно чищені, обмиті,
Гриви в коси перевиті,
Чолки в китицях ясних,
Шерсть — неначе шовк на них;
Щоразу їм у корита
Аж по край сита? налита;
А пшениця золота
Ніби тут і вироста.
«Хто це чудо розгадає? —
Спальник сам собі зітхає. —
Чи не ходить домовик
До конюшні крізь душник?
Треба добре все дізнати!

Можу трошки я й збрехати,
Щоб пішов Іван од нас,
Де Макар телят не пас.
Занесу цареві в уші,
Що, мовляв, його конюший
Басурманин, еретик,
Лиходій і чарівник;
Що він з бісом хліб-сіль водить,
В церкву божую не ходить,
М'ясо їсти в піст навик,
Бусурмен і кателик».

Спальник той, як звечоріло,
У конюшню вліз несміло
І, коли поснули всі,
Заховався у вівсі.

Ніч до півночі звертає.
Він од страху завмирає:
З ніг тремтить до голови
Та шепоче молитви,
Дожида лихої сили...
Небо хмари застелили,
І на свій дозор нічний
Коновод іде новий.
Двері знову замикає,
Шапку бережно здійсмає.
Помаленьку розправляє

І виймає відтіля
Тричі вгорнену в шматину
Жароптицину пір'їну.
Нїби день ясний заграв!
Спальник ледь не закричав,
З ляку так заворушився,
Що й овес той розкотився.
Коновод не догадав,
Він овес лиш позмітав,
Коней чистить починає,
Умиває, прибирає,
Гриви довгі завива,
Пісеньок собі співа.
А внизу під жолобами
Спальник ляскає зубами,
Розгляда домовика,
Прикусивши язика.
Що за бісова личина!
Мов не чорт він, а людина!
Ні хвоста, ні борода,
Парубійко хоч куди!
Каптанець — оксамитовий,
Поясок на нім — шовковий,
Чобітки — ясний сап'ян,—
Ну, чистісінько Іван!
Чудасія нечувана!
Глянув ще раз — і Івана
Наш підглядник упізнав.

«Е! Так он що! — прошептав.—
Завтра цар наш буде знати,
Що ти смієш тут ховати!
Зійде сонце лиш ясне,—
Пам'ятатимеш мене!»
А Іванко і не знає,
Хто в конюшні підглядає,
Гриви в коси він звива,
Парубоцької співа.
Мірку він бере дубову,
Налива сити медову,
Сипле в жолоб доповна
Білоярого пшона.
Позіхаючи, в шматину
Знов загортує пір'їну,—
І на шапку вухом ліг
Біля задніх кінських ніг.

Тільки блиснула зірниця,
Став наш спальник ворушиться
І, почувши, що Іван
Так хропе, як Єруслан,
Потихеньку вилізає,
До Івана підповзає,
Крадькома за шапку смик,
Ухопив перо — і зник.

Скоро цар від сну збудився,

Хитрий спальник із'явився,
Зразу в землю лобом стук
Та й говорить із-під рук:
«Царю, батьку милостивий,
Будь здоровий і щасливий!
Не вели мене карать —
Слово дай мені сказать!»
«Говори, та правду тільки,
Не бреши анінастільки,
Бо скуштуєш канчуків!» —
Цар півсонний одповів.
Спальник наш, зібравши силу,
Каже: «Царю мій! Помилуй!
От, їй-богу, далєбі,
Правду я кажу тобі!
Наш Іван, усяк те знає,
Від очей твоїх ховає
Найдорожчєє добро —
Жароптицине перо...»
«Жароптицине?.. Проклятий!
Як же сміє він ховати?!
Ну, мерзотнику, стривай!
Не мине тебе нагай!»
«Ще ж не тільки це він має! —
Далі спальник промовляє,
Сам зігнувшись, як дуга: —
Чорт Івану помага!
Що перо! Саму жар-птицю

Він в ясну твою світлицю
Похваляється дістать!
Зволь-но сам його спитать».
Те сказавши, він шматину
Розгорнув, подав пір'їну,—
Лоба ледве не розбив
І тихенько відступив.
Цар дивився, чудувався,
Гладив бороду, сміявся
І в шкатулі золотій
Заховав добуток свій.
А тоді, кулак піднявши
І придворцям показавши,
Крикнув: «Дурень тут чи ні?
А подать його мені!»

Тут метнулися дворяни
По дурного по Івана.
Кожен швидко так побіг,
Що сусіда збив із ніг,
Сам упав та ще й прослався..
Цар до сліз зареготався.
А дворяни ті прудкі
Та на вигадки меткі,
Щоб цареві догодити,
Знову впали нарочито.
Службу цар нагородив —
Всім по шапці наділив.

Тут посильні ті дворяни
Знов побігли по Івана,
Та минулося тепер
Без усяких там химер.

До конюшні прибігають,
Двері настіж одчиняють
І Івана штурх під бік
Та за чуба смик і смик.
З півгодини морочились,
А проте не добудились.
Вже там хтось із сторожів
Хлопця дрюком розбудив.
«Що воно за плем'я враже? —
Наш Іван спросоння каже. —
Батіжечком я як дам, —
Не охота буде вам
Без пуття будить Івана!»
«Цар, — відказують дворяни, —
Повелів, щоб без розмов
Ти до нього враз прийшов».
«Цар?.. Ну, добре! Одягнуся
І до нього я з'явлюся», —
Посланцям сказав Іван.
Тут надів він свій каптан,
Тричі вряд підперезався,
Добре вмився, причесався,
Батіжка під руку взяв,

До царя попростував.

До царя Іван явився,
Уклонивсь, підбадьорився,
Крякнув двічі та й повів:
«Ти пощо мене будив?»
Цар, моргнувши оком лівим,
З превеликим крикнув гнівом:
«Ще він сміє говорить?!
Ще й питає?! Дурню, цить!
Признавайся, задля чого
Ти від погляду могого
Заховав моє добро —
Жароптицине перо?
Що я — цар чи ні над вами?
Говори, не гайся, хаме!»
Здивувавсь Іван украй,
Каже: «Царю, постривай!
Розкричався, мов шалений!
Шапка ж ось моя, у мене,—
Відкіля ж ця новина?
Цар! Аякже! Все він зна!
Що ж! Замуч мене в колоді,
А нема пера та й годі!..»
«Говори, бо засічу!..»
«Та таки ж я й не мовчу:
І нема пера й не буде!
Звідки б мав таке я чудо?»

Цар запав ще в більший гнів
І шкатулку відчинив.

«Ну? Ти бачиш цю пір'їну?
Не бреши ж, превражйй сину!
Бачиш? Га?» На те Іван
Затремтів, немов бур'ян,
Шапку випустив із ляку.
«Непереливки, дружеко? —
Крикнув цар. — Ще скажеш —
ні?!..»

«Ох, пробач, пробач мені!»
І, закутавшись в полу,
Він простягся на полу.
«Ну, на перший раз, гультяю,
Я провину вибачаю, —
Цар Іванові сказав, —
Ти ще, брат, мене не знав!
Можу, бач, в одну хвилину
З головою знятть чуприну,
Як мене охопить гнів!
Та скажу без зайвих слів:
Перечув я, що жар-птицю
В нашу царськую світлицю
Похвалявся ти дістать,
Тільки б зволив я сказать.
Ну, гляди ж, не відрікайся,
В путь-доріженьку збирайся».
Тут Іван аж затремтів:

«Цього я не говорив!
Від пера не відрікаюсь,
Де здобув його — признаюсь,
А про птицю, дalebі,
Хтось брехню сказав тобі!»
«Торгуватись ще з тобою? —
Цар, затряси, бородою,
Закричав йому:— Мурло!
Що сказав я — щоб було!
За три тижні жароптицю
Принеси в мою світлицю,
Бо інакше — розчавлю,
Посадить тебе звелю
У тюрму, в дибі, на палю!
Геть!» Іван заплакав з жалю
Та й до стайні почвалав,
Де Горбаник спочивав.

Кінь, його почувши крони,
Вдарив був веселі скоки,
Та як сльози він уздрів —
Мало сам не заревів.
«Що, Івасику-братухо?
Опустив чого ти вуха? —
Запитав Івана він,
Притулившись до колін.—
Не ховай передо мною,
Що зчинилося з тобою!

Я ладен допомогти!
Занедужав, може, ти?
Чи попався лиходію?»
Горбоконики за шию,
Плачучи, Іван обняв.
«Ох, біда нам! — він сказав.—
Цар звелів добуть жар-птицю
У ясну його світлицю.
Що робить, пораду дай!»
Каже коник: «Постривай!
Справді лихо та й чимале;
Ну, та ще ми не пропали!
Треба слухатись було —
От і горе б не прийшло.
По дорозі до столиці
Ти знайшов перо жар-птиці,
Я сказав: «Покинь перо,
Бо воно не на добро,
Бо багато неспокою
Принесе воно з собою!»
От тепер ти бачиш сам,
Що із того вийшло нам.
А проте скажу я сміло:
Це ще півділа, не діло;
Діло буде ще колисьь.
До царя тепер явись
І таке йому скажи ти:
«Дай, мов, царю два корита

Білоярого пшона
Та заморського вина.
Та нехай там поспішають,
Нас у путь випроводжають,
Скоро займеться зоря».

От Іван наш — до царя,
Каже: «Царю! Повели ти
Дати добрих два корита
Білоярого пшона
Та заморського вина,
Та нехай там поспішають,
Нас у путь випроводжають,
Скоро займеться зоря.»
Повеління від царя
Зараз вийшло, щоб дворяни
Спорядили в путь Івана,
Цар його благословляв,
Молодцем його назвав.

Горбокони́к вранці-рано
Розбудив свого пана:
«Гей! Іване! Годі спать!
Треба діло зачинать!»
Наш Іван не зволікався,
В путь-доріженьку збирався,
Взяв корита, і пшоно,
Та заморськеє вино,

Ще й хлібину на дорозу;
Сів на коника свого,
Приодягтися як слід,
Та й подавсь на сонця схід —
Жароптицю добувати.

От на день аж на дев'ятий
Горбокони́к в темний ліс
Хлопця нашого приніс.
Каже коник до Івана:
«Зараз буде тут поляна;
А на ній — гора ясна,
Та не проста, срібляна;
От сюди-то до зірниці
Прилітають жароптиці
У потоці воду пить;
Тут мій будем їх ловить».
Повістивши це Івану,
Вибіг коник на поляну.
Що за поле! Скрізь трава
Ізмарагдом одлява;
Вітерець над нею віє,
Так от іскорки і сіє;
А в траві квітки стоять,
Діамантами горять.
Ой на тій же на поляні,
Наче хвиля в окіяні,
Піднеслась гора ясна,

Та не проста, срібляна.
Із високості своєї
Щедре сонце лле на неї
Чисті промені свої,
Барвить золотом її.

В надвечірню теплу пору
Горбокони́к збіг на гору,
На горі спинився-став
І Іванові сказав:
«Ніч приплине незабаром,
То не гай же часу даром:
У корито лий вино
І з вином мішай пшоно.
А щоб бути тобі закритим,
Ти під другим ляж коритом,
Сам лежи та поглядай,
Потихеньку примічай.
Ще до ясної зірниць
Прилетять сюди жар-птиці
І почнуть пшоно клювати
Та по-своєму кричать.
Ту, котра до тебе ближче,
За хвоста хапай, та швидше!
А як зловиш птицю-жар,—
Закричи, мов на пожеар;
Зараз я тобі з'явлюся!»
«Ну, а що, як обпечуся? —

Каже коникові Йван,
Розстилаючи каптан.—
Треба взяти рукавички:
Певно ж, то гарячі птички!»
Тут Горбаник геть побіг,
А Іван, зітхнувши, ліг
Під дубовеє корито
Та й лежить там, як убитий.

О полуночній порі
Світло леться по горі —
Ніби день уже сіяє:
То жар-птаство налітає;
Почало воно кричать
І пшоно з вином клювають.
Наш Іван лежить закритий,
Поглядає з-під корита,
Аж сміється мимохить,
Сам до себе бубонить:
«Пху на вас, нечиста сило!
Ну й до біса ж налетіло!
Певно, що десятків з п'ять...
От би всіх перехопать,—
Був би радий тій поживі!
Мовить нічого, красиві!
Бач, лапки червоні в них;
А хвостища — просто сміх!
Ге! В курей таких немає!

Ну, а сяєво палає —
Мов у батька в хаті піч!»
На тому скінчивши річ,
Наш Іван повзе змією
Із-під схованки своєї.
І одну жар-птицю — хоп
За хвоста, мов куролап.
«Горбоконику-братино!
Ой, та швидше прибіжи-но!
Я жар-птицю, бач, піймав!»
Так Іван дурний кричав.
Вибіг коник наш із гаю:
«Ну, хазяїне, вітаю!
Щоб не сталося біди —
У мішок її клади!
Зав'яжи мішка тугенько,
Та й збираймося скоренько
До царя в далеку путь».
«Ні-бо, дай їх сполохнуть! —
Каже дурень: — Розкричались!
Ач, який зчинили галас!»
І, схопивши батога,
Вздвж і впоперек шмага.
Наче полум'я шугнуло,
Жароптаство спалахнуло,
В огняне кільце звилось
І за хмари подалось.
А Іван услід за ними

Рукавицями своїми
Все махає та кричить,
Аж сусідній ліс дрижить.
В хмари птиці залетіли;
Подорожні попоїли,
Скарб уклали дорогий
Та й поїхали мерщій.

От приїхали в столицю.
«Що, дістав мені жар-птицю?» —
Запитав Івана цар,
Краю того володар.
Спальник тут-таки від муки
Геть погриз у себе руки.
«А відома річ, дістав!» —
До царя Іван сказав.
«Де ж вона?» — «Пощо спішити?
Спершу вікна повели ти
У вітальні зачинить,
Щоб із дня нам ніч зробить».
Двораки попідбігали,
Вікна всі позачиняли.
От Іван бере мішка,
Жароптицю випуска:
«Киш, бабусю!» — примовляє.
Сяйво тут як засіє,—
Аж гукнув од страху цар:
«Ох ти, матінко! Пожар!

Гей, пожежників скликайте!
Заливайте! Заливайте!»
«Це, дивись-но, не пожар,
Це сіяє птиця-жар,—
Каже хлопець, сам од сміху
Трясучися.— Ну й потіху,
Царю, я тобі привіз!»
Засміявся цар до сліз.
Каже потім: «Ну, друже, ко,
Від царя прийми подяку.
От спасибі! Будь по цім
Зброеносцем ти моїм!»

Те почувши, хитрий спальник,
Що над кіньми був начальник,
Поки Івана не було,
Каже: «Ну, стривай, хамло!
Не радій іще, мурмило,
Що тобі так пощастило!
Ще тебе я підведу,
Милий друже, під біду!»

Днів за десять після того
В кухні вечора одного
Позбирались кухарі,
Служники й воротарі;
Попивали мед із жбана
Та читали Єруслана.

«Ех! — один слуга сказав.—
От я книжечку дістав!
Є що, хлопці, почитати!
Сторінок в ній небагато,
І казок усього п'ять,—
Та одна в одну, сказать,
Не звичайні, а чудові!»
Звісно, всі по тому слові
Просять казку хоч одну,
Не звичайну, чарівну
З тої книжки розказати.
«Ну, з якої ж вам почати?
Перша казка про царя,
Друга — про багатиря;
Третя казочка... про того...
Про князенка молодого...
А четверта про війну.
П'ята... Дайте спом'яну...
П'ята казка... От і знаю,
А ніяк не пригадаю!
Геть забув, як на біду!»
«Про царівну молоду?»
«Одгадав ти! Просто дивно!
Про морську вона царівну.
Ну, яку ж тепер, брати,
Казку вам оповісти?»
«Про царівну! — всі гукнули. —
Про царів уже ми чули!

Про дівицю нам скоріш!
Слухать буде веселіш!»
Сів слуга тоді поважно
Та й розказує протяжно:

«Проти сонця, проти зір
Окіян розлігся вишир.
Знають путь до окіяну
Лиш погані басурмани;
З християнської ж землі
У човні чи кораблі
Не бували ще миряни
Серед того окіяну.
Та відомо добре нам,
Що живе красуня там,
І не проста, і не бідна:
Донька місяцеві рідна,
Сонцю красному сестра.
Як денна прийде пора,—
В кожушечку дорогому,
На човні на золотому
Вплива вона з хором,
Срібним граючи веслом;
Пісні любої співає
Ще й на гуслах ніжно грає...»

Спальник з печі все те чув.
Він зіскочив так як був,

До царя побіг швиденько;
Поклонивсь йому низенько,
В землю стукнувши чолом,
Та й лепече язиком:
«Преласкавий царю-пане!
Хай це в гнів тобі не стане!
Не вели мене карать,
Слово дай мені сказать!»
«Говори, та правду тільки,
Не бреши анінастільки!»
Цар з постелі закричав.
Хитрий спальник розпочав:
«Царю! В кухні ми сиділи,
Мед-горілочку хилили
За здоров'ячко твоє.
Враз челядник устає
Та й розказує билицю
Про чудову цар-дівичю.
Зброєносець твій, Іван,
Заприсягсь на свій жупан,
Що місцину ту він знає,
Де красуня проживає,
І ладен подать її
Перед очеьнки твої».
Тут у землю знов він ткнувся.
Цар мов зо сну стрепенувся,
Гучно крикнув до дворян:
«Гей! А де там мій Іван?»

Тут розбіглися дворяни
По дурного по Івана,
В сіні сонного найшли
І в сороці привели.

Цар почав тоді: «Іване!
Повіли мені дворяни,
Що хвалився ти — для нас
За малий привезти час
Для утіхи іншу птицю —
З-понад моря цар-дівцю...»
«Що ти, що! Перехрестись!
Отака, мовляв, ловись!
Певно, зо сну ти чи сп'яна
Причепився до Івана!
Ти кажи, що хоч, мені —
Все це вигадки дурні!»
«Торгуватися з тобою?! —
Цар, труснувши бородою,
До Івана заревів.—
Як мені за двадцять днів
Не введеш ти до світлиці
Чарівної цар-дівці,
То тебе—клянуся в тім! —
Ізвелю катам своїм
Посадить на гостру палю!
Геть!» Іван заплакав з жалю
Та й до стайні почвалав,

Де Горбаник спочивав.

«Що, Івасику-братухо?
Опустив чого ти вуха? —
Каже коник.— Голова
Не болить тобі, бува?
Чи попавсь ти лиходію?»
Горбоконики за шию
Плачучи Іван обняв.
«Ох, біда нам! — він сказав. —
Цар велів, щоб цар-дівичю
Я привіз йому в світлицю.
Що робить, пораду дай!»
Каже коник: «Постривай!
Справді, лихо та й чимале,
Ну, та ще ми не пропали.
Треба слухатись було,
От і горе б не прийшло.
А проте скажу я сміло:
Це ще півділа, не діло;
Діло буде ще колись!
До царя тепер явись
І скажи, хай дві хустини
Дасть із гарної тканини,
Та шатро з легких шовків,
Та солодких пирогів —
На тарелях золочених —
Та заморських вин студених».

До царя Іван іде,
Річ таку в царя веде:
«Щоб царівну ту піймати,
Дві хустини треба мати,
Та шатро з легких шовків,
Та солодких пирогів —
На тарелях золочених —
Та заморських вин студених».
«От давно б, Іване, так!» —
Цар гукнув, немов юнак,
І велів, щоб для Івана
Все, що слід, знайшли дворяни
Молодцем його назвав,
Щастя-долі побажав.

Горбокони́к вранці-рано
Розбудив свого пана:
«Гей, Іване, годі спать!
Треба діло зачинать!»
Наш Іван не зволікався,
В путь-доріженьку збирався,
Взяв шатро з легких шовків,
Цілу гору пирогів —
На тарелях золочених —
Взяв удосталь вин студених,
Дві хустини теж узяв;
У мішок те все поклав,
Сів на коника свого

Та й поїхав у дорогу,
Приодягтися як слід,
На далекий сонця схід
Цар-дівицю добувати.

От на день аж на дев'ятий
Горбокони́к в темний ліс
Хлопця нашого приніс
Та й промовив так Івану:
«Ось і шлях до окіяну.
Тут красуня чарівна
Прожива сама-одна;
Двічі в рік на землю сходить
І тоді-то вже приводить
Довгий день на втіху нам.
От побачиш завтра сам».
Так промовивши Івану,
Коник збіг до окіяну,
Де об скелі кам'яні
Хвилі билися гучні.
Тут Іван з коня злізає,
А Горбаник промовляє:
«Став шатро з ясних шовків
І тарелі пирогів
На тонкі клади хустини,
Розставляй заморські вина.
Сам лягай біля шатра,
Та не спи, бо не пора.

Бачиш, човник он мелькає...
То царівна підпливає.
Як заїде в шатро твоє,
Хай поїсть вона, поп'є,
А на гуслах як заграє,—
Знай, що час твій настає:
У шатерце ти вбігай
І царівну вмить хапай,
Та держи її міцніше,
Та поклич мене скоріше.
Я на перший твій наказ
Прибіжу до тебе враз;
Та й поїдем... Та, гляди-но,
Не пускай оту пташину,
Бо, як вирветься вона —
Буде нам біда страшна».
Коник тут відбіг хуленько,
А Іван почав тихенько
Ткань шовкову проривать,
Щоб царівну пильнувать.

Сонце гріє, сонце сяє,
Цар-дівця підпливає,
У шатерце увійшла,
Їсти-пити почала.
«Хм! Так ось та цар-дівця,
Та красуня білолиця! —
Наш Іван прошепотів.—

От і слухай казкарів!
Гнеться, в'ється, як лозина,
Ще й тонка, як соломину!
Молода-то молода,
А бліда ж яка, бліда!
Ну, а ніжка — сміх казати!
Пхі! Неначе у курчати!
Хай полюбиться кому,
Я ж і даром не візьму!»
Тут вона як заспівала
Та на гуслах як заграла,
То Іван, не знати як,
Похилився на кулак,
Слухав, слухав напочатку
Та й заснув, як те дитячко.

Вечір тихо погасав.
Раптом коник заіржав,
Копитом його торкає
І сердито промовляє:
«Спи, Іваночку, дрімай,
Лиха-горя дождидай!
Не мене ж візьмуть на палю!»
Тут Іван заплакав з жалю
І, ридуючи, просив
Щоб Горбань його простив:
«Ой, пробач, мій коню-друге!
Винуватий я, ще й дуже!»

«Ну, хай бог тебе простить! —
Горбанець йому кричить.—
Все ще можна заладнати,
Тільки б знову не проспати;
Завтра вранці, на зорі,
Буде знову в цім шатрі
Молоденька цар-дівця:
Припливе медку напиться.
Та як знову ти заснеш,
То від смерті не втечеш».
Знов одбіг вухань горбатий;
А Іван почав шукати
Понад берегом цвяшків
Од розбитих кораблів,
Щоб під бік його кололи,
Щоб солодкий сон бороли.

Перейшла нічна пора,
Вранці-рано до шатра
Цар-дівця припливає,
Срібний човник примикає,
У шатерце увійшла,
Їсти-пити почала...
Знов царівна заспівала,
Знов так солодко заграла,
Що Іванові уп'ять
Захотілося поспать.
«Ні, стривай же, зла личино!

Каже стиха парубчина.—
Вже від мене не втекти!
Знай, моєю будеш ти!»
До шатра він убігає,
Косу русую хапає...
«Ой, мерщій сюди, мерщій,
Горбоконику ти мій!»
Вибіг коник наш із гаю:
«А, хазяїне, вітаю!
Ну, сідлай мене скоріш
Та держи її міцніш!»

Цар веселий у столиці
Вранці-рано стрів дівицю,
І за білу ручку взяв,
І «добридень» їй сказав,
І в палати мармурові
Тихо ввів по тому слові.
Там до столу посадив,
Ніжно так заговорив:
«Панно, вславлена красою!
Чесний шлюб візьми зо мною.
Скоро я тебе уздрів —
Враз коханням закипів.
Яснозорі твої очі
Гнати будуть сон щоночі,
Серце рвати день при дні...
Ох! І лишенько ж мені!

Ти скажи ласкаве слово!
До весілля все готове;
Завтра ж, ластівко моя,
Обвінчатся хтів би я.
Поцілуй мене, серденько!»

А царівна молоденька,
Прехороша, як зоря,
Одвернулась від царя.
Цар у гнів за те не вдався —
Ще сильніше закохався;
На коліна упадав,
Ручки ніжно потискав
І почав благати знову:
«Ти скажи ласкаве слово!
Чим тебе я прогнівив?
Може тим, що полюбив?»
«Ох, сумна я, а не гнівна! —
Промовля йому царівна.—
Будеш любий ти мені,
Як за три дістанеш дні
Перстень мій із окіяну».
«Гей! Покликати Івана!» —
Крикнув цар на слуг своїх,
Ледве сам був не побіг.

До царя Іван явився,
Цар із крісла аж підвівся,

Каже: «Братику Іван!
Вирушай на окіян;
Скарб заховано там дивний —
Перстень красної царівни.
Я за нього золотих
Дам тобі червінців міх».
«Я ще з першої дороги
Волочу насилу ноги;
Ти ж ізнов — на окіян!» —
Так відказує Іван.
«Як же можна тут баритись?
Бач — я хочу оженитись! —
Цар у гніві закричав,
Кулаками замахав.—
Ти гляди мені, роззяво!
У дорогу гайда! Жваво!
Швидше персня добувай!»
«Стій, Іванку, постривай,—
Каже красна цар-дівця,—
Завітай та уклонися
В самоцвітний терем мій,
Неньці там скажи моїй:
Доня, мов, її питає,
Чом лице вона ховає
По три ночі, по три дні
На печаль-журбу мені?
І чому мій брат коханий
Загорнувся у тумани,

Личко красне заховав,
Наче гнів на мене взяв?
Не забудь же!» — «Не забуду,
Як при пам'яті я буду;
Тільки знати хочу я,
Хто ж то — матінка твоя,
Брата як твого взивати».
«Сонце — брат мій, місяць — ма-
ти»,
Каже дівчина. «Гляди,
Повертай мерщій сюди!» —
Цар-жених докинув слово.
Наш Іван заплакав знову
Та й до стайні почвалав,
Де Горбаник спочивав.

«Що, Івасику-братухо?
Опустив чого ти вуха?» —
Кінь Івана запитав.
«Ох, біда! — Іван сказав.—
Цар задумав одружиться,
Взять заморську цар-дівцю,
От і шле на окіян;
Ну й нещасний мій талан!
Мушу персня золотого
Я дістати з дна морського,—
Легко, конику, сказать!
Ще й веліла завітать

Та, мовляв, красна дівця
Десь у терем, уклониться
Сонцю з місяцем ясним
І сказати децю їм...»
Коник тут: «Скажу я сміло —
Це ще півділа, не діло;
Діло буде ще колись!
Спать тепер ти укладись;
А зорею вранці-рано
Ми майнем до окіяну».

Наш Іван уранці встав,
Цибулинок зо три взяв,
Тепло вдягся на дорогу,
Сів на коника свого
І майнув до моря вмить...
Дайте, братчики, спочить!

Частина третя

*Тра-ра-ра-ра, тра-ра-ра,
Вийшли коні із двора;
От селяни їх піймали,
Міцно-міцно прив'язали.
Сів тут ворон на вербу
Та й заграв він у трубу;
Ой, у трубоньку він грає,
Людські душі звеселяє:
«Ой у полі, край села,
З мужем жіночка жила;
Як візьметься муж у боки,
То дружина піде вскоки,
І зачнеться в них тут пир
Та на весь хрещений мир!»
Це ще приказка, та буде
Вам і казка, добрі люди.
Біля нашого стола*

Мушка пісню завела:
«Що дасте мені за звістку,
Як свекруха б'є невістку?
Ой свекруха та ще й зла
Мотузочка узяла,
Ручки-ніжки прикрутила
Та й на прип'ік посадила:
Не ходи туди вночі,
Де гуляють паничі!»
Це ще приказка велася,
От і казка почалася.

То ж по персника Іван
Поспіша на окіян.
Мчитьсья, лине Горбокони́к,
Аж навколо вітер гонить,
Сиві хмари розвіва
І ніде не спочива.

Близько вже до окіяну,
Каже коник наш Івану:
«Ну, Івасю, не дрімать!
От уже хвилин за п'ять
Ми приїдем на поляну —
До шумного окіяну;
Там лежить, дивує світ
Чудо-юдо риба кит;
Десять років він страждає,

А до цього дня не знає,
Як прощення заслужить;
Він почне тебе просить,
Щоб у сонця ти ясного
Волю випросив для нього;
Поміч ти пообіщай,
Та, гляди, не забувай!»
От в'їжджають на поляну
До шумного окіяну;
Там лежить, дивує світ
Чудо-юдо риба кит.
Всі боки його пориті,
Частоколи в ребра вбиті,
На хвостищі ліс шумить,
На хребті село стоїть;
Сіє люд на губі жито,
Між очей танцюють діти,
І дівчата між усів
Розійшлись шукать грибів.

Коник наш біжить по киті,
Аж копита дзвонять биті.
Чудо-юдо риба кит
Мандрівцям склада привіт,
Рот широкий розкриває
І журливо промовляє:
«Хто, куди ви й відкіля?
Жде на вас яка земля?»

«Ми послали від цар-дівичі,
Ідем з города-столиці,—
Каже коник Горбанець,—
Аж до сонця навпростець,
В дивний терем пречудовий».
«Чи не можна ж там, братове,
Вам у сонця запитать:
Скільки ще мені страждать,
Чом я мучуся в неволі,
Де кінець нещасній долі?»
«Добре, ките, все зроблю!» —
Крикнув, сповнений жалю,
Наш Іван до риби кита.
«Ох, коли б мені дожити,
Щоб побачить вільний світ!
Я лежу вже десять літ...
Сам тобі в пригоді стану!..» —
Так говорить кит Івану.
«Все зроблю!» — Іван гука,
Стис ногами Горбанька,
Той стріпнувся, розігнався,
Плиг на берег та й подався,
Тільки видно, як пісок
Підліта аж до хмарок.

Їдуть темними борами
Ще й зеленими лугами,
А чи хто стрічався їм —

Я не відаю об тім.
Казка хутко пролітає,
Діло повагом чвалає.
Тільки, братики, я чув,
Що туди Іван прибув,
Де границею своєю
Небо сходиться з землею,
Де селянки, як прядуть,
То на небо льон кладуть.

Тут Іван не забарився
І на небі опинився,
Шапку набік заламав,
Розглядатися почав.
«От так чудо! От так диво!
В нашім царстві теж красиво, —
Каже коникові Іван
Між блакитних тих полян, —
А як з небом порівняти,
Не годиться, що й казати!
Що земля!.. Адже вона,
Звісно, й чорна, і брудна;
Ну, а тут земля блакитна,
Та весела, та привітна!..
Глянь-но, конику, отам
Щось блищить назустріч нам,
Ніби світиться зірниця...
Певно, сонцева світлиця...

Та й висока, ай-ай-ай!»
«Роздивляйся й примічай,
Це ж бо терем цар-дівци,
Скоро нашої цариці! —
Коник так йому кричить. —
Уночі тут сонце спить,
А як день землі сіяє —
Місяць ясний спочиває».

Їдуть, бачать: сім стовнів
З найдорожчих кристалів;
Наче змійками, стовпи ті
Щирим золотом обвиті;
Угорі блищать зірки,
А круг терема садки;
Там на вітах срібноясних
В золотих клітках прекрасних
Птиці райські все сидять,
Душу співом веселять.
Терем той між теремами —
Як столиця над містами,
Весь у сяйві золотім —
Руський хрест горить на нім.

От наш коник зупинився;
Зліз Іван, причепурився
Та й до місяця іде
І таку там річ веде:

«Здрастуй, Місяць Місяцьович!
Я зовусь Іван Петрович,
Із далеких я сторін
І привіз тобі поклін».

«Сядь, Іваночку Петрович! —
Каже Місяць Місяцьович.—
Відкіля, скажи мені,
Ти у нашій стороні,
Із народу ти з якого,
Хто послав тебе й для чого,
Що ти бачив, що чував,—
Розкажи, та не лукав!»

«Я із земель із землянських,
Із країн із християнських,—
Одказав йому Іван,—
Переїхав окіян,
А прибув од цар-дівиці
В ясний терем уклониться
І сказати так... стривай!
— Неньку ти мою вітай
І скажи: дочка питає,
Чом лице вона ховає
По три ночі, по три дні
На печаль-журбу мені,
І чому мій брат коханий
Загорнувся у тумани,
Личко красне заховав,
Наче гнів на мене взяв? —

Так либонь...— Дівиця тая
Слів у торбі не шукає,
Сипле їх, як з рукава...
Де ж згадати всі слова?»
«Що ж воно така за птиця?»
«Це, сказати, цар-дівиця».
«А! То ти забрав її
У землянські ті краї!?» —
Скрикнув Місяць Місяцьович
А Іван йому Петрович
Каже: «Ну а звісно, я!
Служба вже така моя;
Цар велів її дістати
В золоті його палати;
Бо інакше,— він казав,—
До катів би я попав
І потрапив би на палю».
Місяць з радості, не з жалю,
Став тут голосно ридать
Та Івана цілувать.
«Ах, Іваночку Петрович! —
Мовив Місяць Місяцьович.—
Що за звістку ти приніс
Через гори, через ліс!
Так ми тяжко горювали,
Що царівну потеряли!..
Як же тут було мені
По три ночі, по три дні

В хмарах темних не ховатись,
В сум та сльози не вдаватись,
Світлом радісним світить,
Супокійно їсти й пить?
Так і мій синок коханий
Загорнувся у тумани,
Ясен промінь погасив,
Над землею не світив:
Сумував він по сестриці,
По прекрасній цар-дівиці.
Чи здорова ж там вона?
Чи не хвора, не сумна?»
«Прехороша, щире слово,
Та, здається, нездорова:
Наче сніг отой, бліда,
Ще й, як трісочка, худа.
От як зробиться жоною —
Буде, певно, і товстою:
Цар, бач, сватає її».
«Ох ви, людоньки мої! —
Крикнув місяць. — Що гадає!
Молоденьку взять бажає!
Що старий задумав хрін?
Та не діжде того він!
Тільки здумать, що затіяв:
Хоче жати, де не сів!
Надто вже він ласий став!»
Знову тут Іван сказав:

«Хочу ще я попросити
За бідаху рибу кита...
Серед моря він лежить,
Мусить муки він терпить;
Всі боки його пориті,
Частоколи в ребра вбиті...
Ревно він мене благав,
Щоб тебе я поспитав:
Чом він мучиться в неволі,
У такій нещасній долі?
Чи минеться та біда?»
Місяць тут одповіда:
«Він за те в такій неволі,
Що без божої без волі
Проковтнув серед морів
Три десятки кораблів.
Волю дасть він їм, Іване,—
І страждати перестане».

Тут Іванко наш піднявся,
З ясним місяцем прощався,
Міцно шию обійняв,
Тричі в щоки цілував.
«Ну, Іваночку Петрович,—
Каже Місяць Місяцьович,—
Я тобі з синком моїм
Щастя зичимо у всім.
Віднеси коханій доньці

Ти привіт од мене й сонця
І скажи на втіху їй:
— Не журися, сліз не лий,
Із тобою завжди мати!
Вже не довго сумувати —
І не сивий, не старий,—
Бравий красень молодий
На рушник з тобою стане! —
Ну, бувай здоров, Іване!»
Поклонившись як умів,
На коня Іванко сів,
Мов який князенко, свиснув,
Горбаневі боки стиснув,—
І за два дні наш Іван
Знов побачив окіян.

Коник знов біжить по киті
Аж копита дзвонять биті.
Кит одразу їх пізнав
І, зітхнувши, запитав:
«Як там, батечки ви рідні?
Чи загину в долі бідній?»
Коник каже: «Постривай,
Дві години зачекай!»

До села він прибігає,
Там усіх людей скликає,
Крутить хвостиком своїм

І таке говорить їм:
«Гей, послушайте, миряни,
Православні християни!
Як нема охоти вам
На обід піти сомам,
То відсіль тікайте скоро,
Бо збунтується тут море:
Чудо-юдо риба кит
Вгору виверне живіт!..»
Тут селяни ті, миряни,
Православні християни,
Закричали: «Що за страх!»
Та й побігли по домах.
Всі вози позапрягали;
В них пожитки поскладали
І покинули тоді
Рибу кита на воді.
Зірка з місяцем стрічалась,
А в селі вже не зосталось
Ні старих, ані малих,
Мов татари йшли на них.

Вибіг коник знов на кита
Та й кричить несамовито,
Прихилившись до ребра:
«Слухай, голово стара!
Ти тому в такій неволі,
Що без божої без волі

Проковтнув серед морів
Три десятки кораблів!
Тільки випустиш їх, брате,—
І не будеш муки знати,
Будеш жити-поживать,
Лиха-горенька не знать».
Цю промову закінчивши
І вудила прикусивши,
Він напружився — і вмить
Знов на березі стоїть.

Чудо-кит поворухнувся,
Тяжко-важко повернувся,
Взявся море хвилювать
Та із пащі викидає
Кораблі за кораблями
З парусами й моряками.

Шум ізнявся тут такий,
Що збудився цар морський:
Із гармат тоді гриміли,
В сурми ковані трубили;
Флаги вгору підняли
І вітрила нап'яли.
Піп молебня тут відправив,
Кита доброго прославив;
А хлоп'ята молоді
Гучно вдарили тоді:

«Ой по мореньку, по морю,
По широкому роздоллю,
Що по сам кінець землі,
Вибігають кораблі...»

Хвилі в морі розгулялись,
Кораблі по них помчались.
Чудо-юдо риба кит,
Що побачив вільний світ,
Рот широкий розкриває,
Що є сил кричить-гукає:
«Чим вам, друзі, відслужить?
Як за службу відплатить?
Може, раковин барвистих,
А чи рибок золотистих,
А чи перлів треба вам?
Все, що скажете, я дам!» —
«Ні, кит-рибо, з того всього
Не потрібно нам нічого!»
«Що ж тобі, Іване, дашь?»
«З моря персника дісташь,
Персня, знаєш, цар-дівиці,
Скоро нашої цариці».
«Добре, добре, для братка
Жодна праця не тяжка!
Відшукаю до світанку
Персня красної панянки», —
Кит Іванові сказав

І на дно морське упав.

*От хвостом він ударяє,
Дужим голосом скликає
Всіх підвладних осетрів
І без довгих каже слів:
«Відшукайте до світанку
Персня красної панянки,
Що заховано на дні.
Хто подасть його мені,
Той піде від мене з чином:
Буде думним дворянином,
А вернеться з нічим...—
Я вас!.. Я вам!.. Буде всім!..»
Осетри тут уклонились
І поважно віддалились.*

*От годинок через три
Два великі осетри
Знов до кита підпливають
І покірно промовляють:
«Царю, в гнів не западай,
Бідолашних не карай!
Обшукали все ми море,
Персня ж там нема, на горе...
Тільки йорш би міг сказати,
Де ту скриньку слід шукати:
Він по всіх морях гуляє,*

То й про персня, мабуть, знає;
Та його, немов на зло,
Десь далеко занесло».
«Одшукать його й прислати
В золоті мої палати!» —
Кит сердито закричав,
Усом гнівно захитав.

Осетри, як те почули,
В канцелярію майнули,
Писарям сказали враз
Написать грізний наказ,
Щоб гінців порозсилали
Та йорша щоб упіймали.
Ляц, найстарший з писарів,
Миттю грамоту зложив;
Сом (він радник називався)
Під наказом підписався;
Рак наказу вдвоє склав
І печатки там поклав.
Двох дельфінів тут зазвали
І суворо наказали,
Щоб для славного царя
Обшукали всі моря
І того йорша-гуляку,
Крикуна та розбишаку,
Будь-що-будь там, а знайшли
І до кита привели.

Тут дельфіни уклонились
І в дорогу спорядились.

Пропливли по всіх морях,
Пропливли по всіх річках,
Всі протоки обшукали,
Скрізь в озерах побували,—
Не найшли йорша ніяк,
Ані слуху, ні признак,
Аж заплакали дельфіни...

Раптом шум страшенний лине
Із маленького ставка:
Хтось кричить там і гука.
До ставка вони майнули
І на дно його пірнули.
Зирк — в ставку, під комишем
Йорш скубеться з карасем.
«Тихо! Годі вам, чортяки!
Ач, які заводіяки!
Вже і справді, що бійці!» —
Закричали посланці.
«Ну, а вам яке ж то діло? —
Йорш кричить дельфінам смі-
ло.—
Жартувать я не люблю,
Всіх як є переколю!»

«Ох ти, голово пропаща,
Забіяко і ледащо!
Тільки й знаєш ти гулять,
Всякі бешкети вчинять!
Чом би дома не сидіти?!
Ну, та що там говорити!
Ось тобі царів наказ,
Щоб ти плив до нього враз».

Тут йорша взяли дельфіни
За колючки, що із спини
У паливоди стирчать.
Він — пручатись та кричать:
«Ой панове, постривайте!
Трошки ще побитись дайте.
Розпроклятий цей карась,
Мов перекупка якась,
Розізлив мене брехнею
Неподобною своєю,
Що між людом розпускав...» —
Довго він отак гукав;
Та дельфіни не зважали,
Цупко йоршика держали —
І до кита притягли,
Хоч і стомлені були.

«Чом так довго не з'являвся,
Вражий сину? Де ти шлявся?» —

Кит у гніві закричав.
Йорш навколішки упав
І давай царя прохати
Лютим гнівом не карати.
«Бог з тобою! — каже цар,
Окіяну володар.—
Всі гріхи тобі прощу я,
Та зроби, що накажу я».
«Все ладен зробити вмить!» —
На колінах йорш пищить.
«Ти по всіх морях гуляєш,
То, напевно, персня знаєш
Цар-дівиці?» — «Як не знать!
Можу, царю, відшукать».
«Ну, як так, то в путь збирайся
І без персня не вертайся!»

Йорш зігнувся скільки міг
І, склонившись, побіг;
Із лящем посперечався,
До плиток позалицявся,
На пічкуриків напав
І носи порозбивав.
Закінчивши тее діло,
У глибінь пірнув він сміло,
В тій підводній глибині
Скриньку викопав на дні —
Пудів так принаймі зо сто.

«Хе! Піднять її не просто!»
І давай тут йорш гукать,
Оселедців іскликають.

Оселедці прибувають,
Скриньку так і с'як хапають —
Кожен край утридцяютьох.
Тільки й чути: «Ех!» та «Ох!»
Та хоч як вони кричали —
Скриньку й зрушить не здолали.
Йорш тоді запов у гнів
І покликав осетрів.

Ті швиденько припливають
І без крику підіймають
Із підводного піску
Скриньку з перснем претяжку.
«Ну, ви, братчики, не гайтеся,
До царя мерщій збирайтесь,
А мені пора спочить:
Голова чогось болить,
Сон на мене налягає,
Так повіки і стуляє...»
Скоро тее він скінчив.
Круть хвостом до осетрів
І в ставок той знову плине,
Де взяли його дельфіни,—
Певно, бійку докінчить,

Карася як слід провчить.
Тут ми з ним і розпрощаймось,
До Івана повертаймось.

Тихо плеще окіян.
На піску сидить Іван,
Рибу кита жде із моря
Та під ніс курника з горя;
Горбокони́к на піску,
Мов дитина в сповитку,
Тихо, солодко дримає.
От і сонечко сідає;
Хмари грають золоті
У небесній висоті,—
А від кита ані знаку.
«Пху на тебе, на собаку!
Ач, який морський шайтан! —
Каже сам собі Іван.—
Обіцяв він до зірниць
Дати персня цар-дівци,
А до вечора не дав.
Річ відома, що збрехав!
Бач, і сонечко вже сіло,
І...» Тут море закипіло;
Кит явився серед хвиль
І кричить-гука відтіль:
«Допоміг ти киту рибі,—
Ось тобі моє спасибі! —

І на берег кинув він
Скриньку, взяту із глибин,
Що аж берег захитався.—
Ну, тепер я сквитувався.
Як потрібен буду знов,—
Поможу я без розмов;
Пам'ятатиму довіку
Послугу твою велику...
Будь здоров!» І кит пірнув
У глибінь, від кіль прибув.

Горбокони́к пробудився,
Покачавсь, води напився,
На Івана позирнув
І, зрадівши, підстрибнув.
«Це-то славно, рибо ките!
Вмієш ти борги платити!
От спасибі! Молодець! —
Так гукав наш стрибунець.—
Ну, Іване, одягайся,
В путь-доріженьку збирайся;
Нам уже додому час:
Цар чекає там на нас,
З нетерплячки умирає».
А Іван одповідає:
«Рад я скриньку підійнять,
Тільки де ж то сили взять?!
Певно, в скриню цю трикляту

Цілу череду рогату
Кит чортів напакував.
Сяк і так я міркував,—
Та куди! Даремна й мова!»
Не сказавши ані слова,
Горбокони́к-стрибу́нець
Скриньку взяв, мов камі́нець,
Та й поклав собі на шию.
«Ну, в дорогу! Май надію
Все що хочеш осягнуть.
Хай щаслива буде путь!»

Проти ясної зірниці
Прибувають до столиці.
З ганку цар до них біжить:
«Де мій перстень?» — він кри-
чить.
Тут Іван з коня злізає
І царю відповідає:
«Не турбуйся, персник є!
Клич-но військо ти своє,
Щоб підняти цю мороку.
Чуба я нагрів нівроку!»

Скликав цар своїх стрільців
І негайно їм велів
Скриньку внести у світлицю,
Сам побіг по цар-дівицю,

Каже: «Серденько моє,
Не турбуйся! Персник є!
От тепер без перепони
Шлюб ми візьмемо законний.
Завтра можем, серденя,
Повінчатися ще до дня.
Хочеш, може, пташенятко,
Персня бачити спочатку?
Ти подай-но тільки знак!»
А царівна каже так:
«Царю! Мушу я признатись —
Не годиться нам вінчатись».
«Чом же, ластівко моя?
Чим тобі не любий я?
Бач — нема чого таїтись —
Дуже хочу я женитись!
Можу вмерти, далєбі,
Буде гріх тяжкий тобі!»

«Чи тобі ж я, царю, рівня? —
Каже так йому царівна.—
Глянь на себе, — ти вже дід,
А мені ще жити слід.
Як же можна нам вінчатись?
Всі царі почнуть сміятись,
Скажуть: дід онуку взяв!»
Цар у гніві закричав:
«Хай-но тільки засміються.

З переляку затрясуться:
Всі їх царства рознесу,
Потопчу і розтрясу!»
«Ну, не будуть хай сміятись,
А не можна нам вінчатись, —
Взимку квітам не цвісти:
Я красуня, — ну, а ти?..
Чим ти можеш похвалитись?»
Каже так йому дівця.
«Я старий, та ще бравець! —
Каже цар їй навпростець. —
Як візьму причепурюся,
В шори-вбори приберуся,
То заткну ще, сто чортів,
Всіх за пояс парубків!
Треба тільки одружитись!»
Каже знов йому дівця:
«Не хвалися, царю! Знай,
Що не вийду я та й край
За бридкого, за старого,
За беззубого такого!»
Цар подумав-погадав
І дівці проказав:
«Ой, недобра ж ти дівця!
Страх як хочеться женитись;
Ну, а ти, як на біду:
Не піду та не піду!»
«Я не хочу за старого,

Хочу я за молодого!
Стань, як перше, молодець,
То хоч зараз під вінець!»
«Панно красна ще й ласкава,
Це тяжка занадто справа:
Бог лиш творить чудеса!»
Каже дівчина-краса:
«Як себе не пожалієш,
Зразу ти помолодієш.
Слухай: завтра на зорі
У широкому дворі
Вірним слугам накажи ти
Три котли у землю врити
І багаття розпалить.
У котел один налить
Накажи води із річки,
В другий — теплої водички,
Ну, а в третій — молока,
Хай кипить, аж витіка.

От як хочеш ти женитись,
Гарним хлопцем ізробитись,
То пірни одним стрибком
У котел із молоком;
Далі в воду скоч варену,
Після того — у студену.
Із холодної води
Вийдеш красень хоч куди!»

Цар дворян своїх гукає,
По Івана посилає.
«Що там? Знов на окіян? —
Каже заспаний Іван. —
Годі вже, не підманити!
Бач, не можу я й ходити:
Геть розтряся на коні!»
«Ні, Івасю милий, ні!
Завтра хочу я звеліти
Три котли у землю врити,
Вкруг багаття розпалить.
У котел один налить
По краї води із річки,
В другий — теплої водички,
Ну, а в третій — молока,
Хай кипить, аж витіка.
А тобі — легенька праця:
Задля спроби іскупаться
В молоці та у воді.
Влізу в них і я тоді».
«Ач, яке він замишляє! —
Наш Іван відповідає.—
Шпарять тільки поросят,
Та індиків, та курчат;
Я ж тобі не поросятко,
Не індик і не курчатко!
Ще холодної води
Не боюсь, пірну туди,

А почнеш її варити —
Ні! Мене не піддурити!
Годі, царю, мудрувать,
Щоб Івана ошукать!»

Цар, труснувши бородою:
«Торгуватися з тобою?! —
Закричав.— Ну, ну, мурло!
Все щоб зроблено було!
А як ні — гляди, гультяю,
Нагаями відшмагаю,
Розтерзатъ тебе звелю
І на сотню мук пошлю —
У тюрму, в дибі, на палю!
Геть!» Іван заплакав з жалю
Та й до стайні почвалав,
Де Горбаник спочивав.

«Що, Івасику-братухо?
Опустив чого ти вуха? —
Каже коник-малючок.—
Чи старий наш женишок
Знову вигадав затію?»
Горбоконики за шию
Міцно наш Іван обняв.
«Ох, біда нам! — він сказав. —
Цар не знає що витіває;
Здумай сам, повеліває

Іскупатися в котлах,
А в яких — сказати страх!
Що в однім — вода студена,
В другім, конику,— варена,
В третім — молоко кипить!»
Каже коник, не мовчить:
«От оце уже так діло!
Треба нам чинити вміло.
Як тут ще раз не згадять:
Слід було пера не брать;
Через нього ти, Іване,
Встряв у діло це погане...
Ну, не плач-бо, не ридай!
Ще не всьому, друже, край.
Я скоріше сам загину,
Ніж тебе, Іване, кину.
Слухай: завтра на зорі,
Роздягнувшись у дворі,
Попроси лише царя ти,
Щоб по мене він послати
Преласкавий дозвіл дав:
Попрощатися, мовляв,
Ти зо мною хочеш ревно.
Цар погодиться, напевно.
От, як я хвостом махну,
Морду в воду обмокну
Ще й на тебе двічі присну,
Свистом голосно присвисну,—

Ти ушей не розпускай:
В молоко оте стрибай,
Далі в воду у варену,
А тоді вже у студену.
Ну, тим часом не журиись.
Та й на сон собі кладись».

Ніч минула. Вранці-рано
Будить коник наш Івана:
«Гей, Іване! Годі спать!
Треба діло зачинать!»
Той почухався, потягся,
Позіхаючи одягся,
Хліба кусень умолов
Та й на царський двір пішов.

Там котли уже кипіли,
А навкруг котлів сиділи
Маїталіри, кухарі,
Всякі слуги при дворі;
Дров сухеньких підкидали,
Про Івана міркували,
І не раз лунав між них
Потаємний, тихий сміх.

Скоро двері відчинились;
Цар з царівною з'явились,
Щоб поглянуть на бравця,

На Івана-молодця.
«Ну, Івасю, роздягайся,
В казаночках покупайся!» —
Цар Іванові сказав.
Наш Іван роздягся, став,
Як його вродила ненька.
Тут царівна молоденька,
Звісно, пойнята стидом,
Вид закрила рукавом.
До котла Іван підходить,
Та в котел чомусь не входить.
«Ну, чому ж стовпом ти став? —
Цар у гніві закричав.—
Нам немає часу, брате!»
«А чи можна попрохати,
Щоб по коника мого
Ти послав там будь-кого?
Попрощатися годиться!»
Глянув цар на цар-дівицю
І Горбаника звелів
Привести до казанів.
Служка коника приводить
І швиденько геть відходить.

Коник наш хвостом махнув,
Морду в воду двічі ткнув,
На Івана двічі приснув,
Свистом голосно присвиснув.

Наш Іван, як те почув,
У казан мерщій пірнув,
Далі в другі два плигає —
І швиденько вилізав,
Та хороший став такий,
Чорнобривий і ставний!
Вдягся він, причепурився,
Цар-дівиці уклонився,
Уса чорного крутнув,
Гордовито позирнув.
«От так диво! — всі гукнули.—
Ми такого ще й не чули!
Молодець над молодців!»

Цар, підбігши до котлів,
Двічі вряд перехрестився,
Бух! Пірнув — і там вварився!

Цар-дівиця устає,
Знак мовчати подає,
Ручку білу підіймає,
Челядинцям промовляє:
«Цар велів вам довго жити!
Правду ви тепер скажіть:
Люба вам я? Повідайте!
Коли так, то визнавайте
За володаря свого
Ви коханого мого!»

Мову тут вона урвала,
На Івана показала.

«Люба, любя! — всі кричать. —
Де вже кращої й шукать!
До вінця веди Івана!
Молодцям честь і шана!»

Цар Іван царицю взяв,
Білу руку їй подав
І до церкви до святої
Вряд пішов із молодю.

Із семи гармат гримлять;
«Слава, слава!» — всі кричать.
Служба царська покотила
Із льохів з вином барила,
Поставцями люди п'ють,
Скільки сили є, ревуть:
«Слава Іванові з жоною,
Із красунею морською!»

А в палаці шум і гам:
Лють вино річками там;
За дубовими столами
П'ють бояри із князями...
Серцю любо! Я там був,
Меду пінного хильнув;

*По вусах вино стікало,
Тільки в рот не потрапляло.*